

کانون درستی و اخلاق پژوهش ایران (کیان)

کیان‌نامه

دوره ۱ - شماره ۲ - اسفند ۱۳۹۴

«کیان‌نامه» از سوی کانون درستی و اخلاق پژوهش ایران (کیان) با هدف اطلاع‌رسانی فعالیت‌های این کانون برای اعضای آن منتشر می‌شود.

به دومین شماره از «کیان‌نامه» رسیده‌ایم، نفس‌هایمان در پس تحمل این مسیر به شماره افتاده و دل‌هایمان خسته است. سنگینی و تنهایی شروع حرکت و ناهمواری مسیر، بسیاری از ما را به کناری هل داده است و این فاصله دو ماهه از شماره نخست هم نتوانست مرهمی بر زخم‌های نخستین باشد. البته در این مسیر این تنها غباری محسوب می‌شود و زخم بزرگ‌تر ناشی از سردی بی‌اخلاقی است که تاب و تحمل ما را کاسته و کودکی‌هایمان را با خطر مواجه ساخته است. به راستی، آیا ما دیر اقدام کردیم؟ این پرسشی است که بارها از خود پرسیده‌ایم.

پژوهشی که باید نشان از هنرمندی دانشمندان و علمای این مرز و بوم محسوب شود، اکنون بیشتر به کاغذهای وصله شده‌ای می‌ماند که هر قسمت آن از جایی بریده و به هم چسبانده شده است. میراثی که باید آن قدر ارزشمند باشد که نتوان بر آن قیمتی گذاشت، اکنون در بازار به راحتی خرید یک جنس تقلبی با برچسب اصیل معامله می‌شود و آنچه از آن بر پیکره «کیان» مان بر جای مانده تنها تلخی بی‌پایان است و چه زیبا اخوان ثالث سرود:

هوا دلگیر، درها بسته، سرها در گریبان، دست‌ها پنهان / نفس‌ها ابر، دل‌ها خسته و غمگین / درختان اسکلت‌های بلور آجین / زمین دل‌مرده، سقف آسمان کوتاه / غبار آلوده مهر و ماه / زمستان است...

با این حال، بهار طبیعت نزدیک است و هم‌آواز با آن امید داریم که هر چند دیر اقدام کردیم، دست‌های مهربانانه‌ای پیدا شوند که دست‌های «کیان» مان را بگیرند، تا هر چه سریع‌تر کودکمان برای رویارویی با سردی و تلخی زشت اخلاقی‌های پژوهش به راه افتد.

نهادهای مشابه کیان

«دفتر درستی پژوهشی»

وزارت خدمات بهداشتی و اجتماعی ایالات متحده

«دفتر درستی پژوهشی» را می‌توان نخستین تلاش جدی در زمینه آموزش و ترویج صداقت پژوهش در جهان به شمار آورد. این دفتر زیر نظر مستقیم وزارت خدمات بهداشتی و اجتماعی فعالیت می‌کند. تاریخچه تشکیل ساختار این دفتر به دهه ۱۹۸۰ میلادی باز می‌گردد، یعنی زمانی که کنگره خواستار پیگیری رفتارهای سوء پژوهشی در جامعه علمی ایالات متحده شد.

نخستین مأموریت این دفتر کاهش بدرفتاری‌های آگاهانه و ناآگاهانه علمی و پژوهشی و ترویج صداقت و درستی در این عرصه است. دایره تحقیقات و دایره آموزش دو بخش مهم در ساختار سازمانی «دفتر درستی پژوهشی» هستند. اهمیت فعالیت‌های این دفتر شامل: پایش دایمی مصادیق بدرفتاری پژوهشی، شناسایی موارد بدرفتاری و انتشار آنها، آموزش صداقت پژوهشی، تهیه و تدوین دستورالعمل‌ها و راهنماها، برگزاری کارگاه‌ها، و همکاری با دانشگاه‌ها در زمینه‌های مرتبط است. دسترسی به وبگاه

در مهر ماه ۹۴ نیز پایان‌نامه‌ای در حوزه دستبرد ادبی با عنوان «بررسی دانش، نگرش و عملکرد سردبیران نشریات علمی-پژوهشی دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران در مورد سرقت علمی» در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دفاع شد. این پایان‌نامه به قلم خانم زهره عباسیان، دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، انجام شد.

در این پژوهش، داوران و سردبیران نشریات به عنوان گروهی که می‌توانند در پیشگیری از سرقت علمی نقش مهمی ایفا کنند، مورد بررسی قرار گرفتند و آنچه در نتایج این پژوهش مشهود است این است که، دانش، نگرش و عملکرد سردبیران نسبت به سرقت علمی در مقایسه با پژوهش‌های مشابه وضعیت بهتری دارد.

آنچه در این دو پایان‌نامه و سایر پژوهش‌های حوزه سرقت علمی به عنوان بدرفتاری پژوهشی مشخص است این است که لازم است آگاهی پژوهشگران نسبت به این مقوله افزایش یابد و آموزش‌های مفید و مؤثری برای آنها در نظر گرفته شود. تا هر چه زودتر میزان این بدرفتاری پژوهشی در کشور کاهش یابد.

دستبرد ادبی

«معرفی پایان‌نامه»

اخلاق پژوهش به عنوان یکی از زمینه‌های پژوهشی، مورد اقبال روزافزون پژوهشگران قرار گرفته است. «کیان‌نامه» نیز آماده است

این دسته از پژوهش‌ها را معرفی کند.

دستبرد ادبی، به عنوان یکی از مهم‌ترین مصادیق بی‌اخلاقی پژوهشی، نظر بسیاری از پژوهشگران را به خود جلب کرده است. «شناسایی عوامل مؤثر بر سرقت علمی در پایان‌نامه‌ها و نقش پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) در پیشگیری از آن» عنوان پایان‌نامه‌ای در مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی است که به تازگی از سوی «میثم شادالویی»، از اعضای «کیان»، در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات دفاع شده است.

ناآگاهی، تسهیلات اینترنتی، فشار بر دانشجویان، آموزش کم، و قوانین و مقررات ناکافی از جمله عوامل مؤثر بر میزان دستبرد ادبی دانشجویان است که در نتیجه این پژوهش به دست آمده‌اند.

همچنین، از دیدگاه پاسخ‌گویان این پژوهش، ایرانداک در آگاهی و آموزش دانشجویان در پیشگیری از سرقت علمی، نقش مؤثری دارد.

سایه‌نویسی: موضوع یک پژوهش

طرح پژوهشی با موضوع سایه‌نویسی انجام شد.

پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلات تکمیلی، از مهم‌ترین نوشتارهای علمی دانشجویان به شمار می‌روند که بر پایه آنها به دانشجویان، گواهی دانش آموختگی داده می‌شود که معیار شایستگی‌های علمی و تخصصی آنان است. از این رو، پژوهش و نگارش این آثار به دست دانشجویان اهمیت بسیاری دارد. اگر دانشجویی برای پژوهش و نگارش پایان‌نامه یا رساله خود، دیگری را به کارگیرد که نامی هم از او به میان نمی‌آید، سایه‌نویسی رخ داده که گونه‌ای بدرفتاری علمی/دانشگاهی است. بهروز رسولی، حمیدرضا مختاری اسکی، مجید نبوی، مرتضی نبی میبیدی، مریم نظری و سیروس علیدوستی، گروه پژوهشگرانی بودند که در پژوهشی که در ۱۳۹۴ در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) انجام شد به بررسی چستی، چگونگی و چرایی سایه‌نویسی پرداختند. آنها با مصاحبه با جامعه موردنظر این پژوهش که دانشجویان سفارش دهنده اثر علمی (مشتریان) و کسانی که اثر را می‌نویسند (سایه‌نویس‌ها) بودند، پاسخ پرسش‌های مربوط به این پدیده را دادند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که برخی از عوامل رخداد سایه‌نویسی درونی و برخی دیگر بیرونی هستند. عوامل درونی بیشتر روان‌شناختی هستند و دریافت آنها سخت‌تر است. در برابر، عوامل بیرونی بیشتر اجتماعی هستند که پیوند مستقیمی با ساختارهای اجتماعی دارند و مطالعه آنها ساده‌تر است. یک مسئله اجتماعی حالت یا پدیده‌ای است که دست کم گروهی از افراد در یک اجتماع آن را «نامطلوب» می‌دانند که گویی سایه‌نویسی نیز چنین است. بی‌اعتنایی به سایه‌نویسی می‌تواند آینده آموزش، پژوهش و علم را با مخاطرات ژرفی روبه‌رو کند. از همین روی نیز رویارویی با این پدیده باید سنجیده و دقیق باشد. این پژوهش سه دسته از عوامل مؤثر بر این بدرفتاری پژوهشی را شامل انگیزه‌های سایه‌نویس، نظام آموزشی و نقش استادان شناسایی نمود و بر ضرورت توجه به هر سه دسته این عوامل تأکید کرد.

آنچه که گفته‌اند...

دزدیدن از یک نویسنده، سرقت ادبی است اما اگر از چند نویسنده بدزدید، اسمش می‌شود تحقیق.

– ویلسون میزنر

مدیر داخلی: المیرا کریمی

طراح هنری: مهندس فاطمه نبی میبیدی

با همکاری مهندس مرتضی نبی میبیدی

همکاران این شماره در تهیه مطالب:

نادیا حاجی عزیزی

بهروز رسولی

المیرا کریمی

مرتضی نبی میبیدی

«کیان‌نامه هر دو ماه یک بار منتشر و تنها برای اعضای «کیان» ارسال می‌شود.»

نرم‌افزار شناسایی دستبرد ادبی

دستبرد ادبی، استفاده از ایده‌ها و آثار دیگران، به عنوان ایده و اثر خویش است و در واقع نوعی دستبرد فکری یا ایده دزدی به‌شمار می‌رود.

iThenticate نرم‌افزاری است که برای جلوگیری از دستبرد ادبی مورد استفاده ناشران علمی و مراکز تحقیقاتی، پیش از انتشار قرار می‌گیرد. این نرم‌افزار، آثار نوشته شده را با پایگاه اطلاعاتی خود که حاوی بسیاری از آثار علمی است مقایسه می‌کند. بنابراین، گزارش دقیقی درصد دستبرد ادبی با ارائه مستندات کامل از منبعی که نسخه برداری صورت گرفته است، در ابتدای ورود مقاله انجام می‌شود. در مرحله اول مقاله در نرم‌افزار بارگذاری، سپس نتایج استخراج و درصد مشابهات محاسبه می‌شود. مشابهات بررسی و به نویسنده ارسال می‌گردد. در مرحله آخر نیز در مورد موارد مشکوک با درصد بالا براساس کمیته اخلاق انتشارات (COPE) تصمیم‌گیری می‌شود.

فعالیت‌های اخلاقی

اخلاق پژوهش در کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی

در وبگاه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی، بخشی با نام اخلاق پژوهش ایجاد شده است.

اخلاق پژوهش، به معنای بررسی امکان و شرایط رعایت قواعد و اصول اخلاقی در پژوهش است. از این رو شامل مجموعه‌ای از آداب و اصول اخلاقی است این آداب یا در قالب منشورهای حرفه‌ای مکتوب و مدون شده‌اند، یا مورد توافق متخصصان رشته‌های مختلف قرار گرفته‌اند. در این صفحه، ابتدا مؤلفه‌های اخلاق پژوهش شرح داده شده است و سپس منشور اخلاق پژوهش دانشگاه فردوسی، منشور اخلاق پژوهش وزارت علوم و فناوری اطلاعات ایران، آئین‌نامه ترتیب اسامی نویسندگان در مقالات مستخرج از پایان‌نامه، آئین‌نامه ترتیب اسامی و نحوه درج نشانی نویسندگان در مقاله، دستورالعمل نحوه رسیدگی به تخلفات پژوهشی، دستنامه‌های استناددهی و سیاهه واریسی پیشگیری از بدرفتاری علمی برای استفاده پژوهشگران ارائه شده است.